

Ε Κ Θ Ε Σ Ι Σ

ΤΩΝ

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1911

*συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ Συμβουλίου κ. Χρ.
Τσοῦντια καὶ ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει τῶν
ἐταίρων τῇ 8 Ἰανουαρίου 1912.*

Κύριοι,

Πρὶν ἐκθέσῃ ὑμῖν τὸ Συμβούλιον τὰ ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένα κατὰ τὸ λήξαν ἔτος, ἀνακοινοῖ μετὰ λύπης, ὅτι ἀπέθανον κατ' αὐτὸ ἐκ τῶν τακτικῶν ἡμῶν ἐταίρων ἕξ, ἐν οἷς ὁ σεβασμιώτατος ἐπίσκοπος τῶν Δυτικῶν Ἀντώνιος Δελένδας, ὁ διακεκριμένος γλύπτης Λάζαρος Σωχος καὶ ὁ ἐπιτίμιος καθηγητὴς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου Κωνσταντῖνος Μητσόπουλος. Ἐκ τῶν ἐπιτιμιῶν δ' ἐταίρων ἀπεβίωσαν δύο τῶν ἐξοχωτέρων ἀρχαιολόγων τῆς Γερμανίας, ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Βερολίνῳ Πανεπιστημίου Reinhard Kekule καὶ ὁ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Otto Puchstein. Νέοι τακτικοὶ ἐταῖροί ἐνεγράφησαν κατὰ τὸ 1911 δεκατρεῖς.

Ἐκ τῶν ἔργων τῆς Ἐταιρείας ἀναφέρομεν κατὰ τὴν συνήθειαν πρῶτον τὰς ἀνασκαφάς, ἐκ τούτων δὲ πάλιν πρῶτον τὰς ἐν Ἀθήναις γενομένας.

Ἐπειδὴ ἡ τὸ προπαρελθὸν ἔτος ἐν τῷ χώρῳ τῆς Πνυ-

κὸς ἐνεργηθεῖσα σκαφή ἤγαγεν εἰς τόσον ἀπροσδόκητα πορίσματα καὶ ἐγέννησε νέας ἀπορίας, ἀπεφασίσθη ἡ ἐξακολούθησις αὐτῆς καὶ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος. Τὴν διεύθυνσιν τῆς νέας ἐρεύνης ἀνέλαβον οἱ σύμβουλοι κύριοι Κουρουνώτης καὶ Ἀντωνιάδης, ἐξ αὐτῆς δὲ κατέστη πιθανώτατον, ὅτι, ἐν ὅσῳ ἐσώζετο τὸ ἐσώτερον ἀνάλημμα, τὸ ἀνακαλυφθὲν τὸ 1910, κατὰ μὲν τὸ νοτιώτερον ἡμισυ τοῦ ἡμικυκλικοῦ χώρου ὁ βράχος ἦτο ὁρατὸς καὶ ἔνεκα τούτου εἶναι ὠμαλισμένος, κατὰ δὲ τὸ βορειότερον ἡμισυ, τὸ πρὸς τὸ ἀνάλημμα, ὑπῆρχεν ἐπίχωσις, καὶ ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ χώρου κατήρχετο ἡρέμα ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, ἤτοι ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ βήματος πρὸς τὸ ἀνάλημμα. Ἐκ τούτου εὐλογον εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι, ἐὰν πραγματικῶς ἐνταῦθα ἐγίνοντο αἱ ἐκκλησίαι τοῦ δήμου, τὸ βῆμα ἔκειτο τότε παρὰ τὸ ἀνάλημμα, δηλαδὴ εἰς τὸ ταπεινότερον μέρος τοῦ χώρου, καὶ ὅτι ἐπομένως οἱ ῥήτορες ὁμιλοῦντες ἔβλεπον πρὸς μεσημβρίαν. Ὅταν δὲ βραδύτερον ἐκτίσθη τὸ ἐξώτερον, ἐκ μεγάλων ὀγκολίθων συγκείμενον ἀνάλημμα, τότε ὀλόκληρος ὁ σημαντικῶς αὐξηθεὶς χῶρος ἐκαλύφθη ὑπὸ τεχνητῆς ἐπιχώσεως οὕτω, ὥστε ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ κατήρχετο, ὡς φαίνεται, οὐχὶ πλέον πρὸς βορρᾶν, ἀλλὰ πρὸς τὸ σημερινὸν βῆμα, καὶ οἱ ἐπ' αὐτοῦ δημηγοροῦντες εἶχον τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Αἱ δύο αὗται περίοδοι τῆς ἱστορίας τοῦ χώρου παραδόξως συμφωνοῦσι πρὸς μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου, ἣτις μέχρι τοῦδε ἐθεωρεῖτο ἀπίθανος καὶ καθ' ἣν τὸ βῆμα τῆς Πυκῆς ἐν ἀρχῇ ἦτο ἐστραμμένον πρὸς τὴν θάλασσαν, βραδύτερον δ' ἐστράφη πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ὁ Πλούταρχος ἀποδίδει, ὡς γνωστόν, τὴν μεταβολὴν εἰς τοὺς 30 τυράννους, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν συνάγεται, ὅτι ἀνήκει εἰς ὑστερωτέρους χρόνους καὶ αἰτία αὐτῆς ἦτο πιθανῶς ἡ ἐπιθυμία, ὅπως προστατεύσωσι κατὰ

μέχρι τοῦ στερεοῦ, οὐδὲν ἴχνος ἀρχαίου οἰκοδομήματος εὐρέθη, μόνον δὲ κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ οἰκοπέδου φαίνεται, ὅτι ἦτο ὁ βράχος (εὐρισκόμενος εἰς βάθος 4 μ. περίπου ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν) τετμημένος ἐπὶ ἀρκετῆς ἐκτάσεως ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμάς. Ἡ ἐπίχωσις ἦτο ὅλη νεωτέρα, ἐν αὐτῇ δ' εὐρέθησαν ἐξ ἀρχαίων λειψάνων μόνον ἓν μικρὸν τεμάχιον μαρμαρίνου τριγλύφου ἐκ μικροῦ οἰκοδομήματος καὶ ἀσήμαντον τεμάχιον ἀναγλύφου.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΣΤΟΑΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης κατὰ τὴν συμβολὴν τῆς ὁδοῦ Λυσικράτους καὶ τῆς ὁδοῦ Ἀδριανοῦ ἀνεσκαφῆ ὀλίγον ἢ ἰωνικὴ στοά, ἧς μνημονεύει δι' ὀλίγων ὁ *Judeich* ἐν *Topogr. von Athen* σ. 339. Ἐπειδὴ τὰ πορίσματα τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης δημοσιεύονται νῦν ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι τοῦ 1911 εἶνε περιττὸς ἐνταῦθα πᾶς περὶ τῆς ἐργασίας ταύτης περαιτέρω λόγος.

Α. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ «ΠΝΥΚΟΣ»

Διὰ τῆς περισυνῆς ἀνασκαφῆς ἐπὶ τῆς «Πνυκὸς» ἀνεκαλύφθη τὸ ἀρχαιότερον ἀνάλημμα, δι' οὗ ἀπεδεικνύετο, ὅτι πολὺ πρὸ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἐκ κολοσσαίων λίθων ἀνα-

λήμματος ταύτης, ὁ χώρος ἦτο καθ' ὅμοιον τρόπον διεσκευασμένος, εὐρέθησαν δὲ καὶ σημεῖα μαρτυροῦντα, ὅτι οἱ χρόνοι τῆς κατασκευῆς τοῦ τελευταίου τούτου ἀναλήμματος ἠδύναντο νὰ ὑποβιβασθῶσιν ἴσως καὶ ἔτι κατωτέρω τοῦ 3^{ου} αἰῶνος π. Χ., ἐτίθετο δὲ οὕτω ἐν ἀμφιδόλῳ ἢ ὀρθότης τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ χώρου ὡς τῆς ἀρχαίας Πνυκός.

Πρὸς διαλεύκανσιν τοῦ ζητήματος τούτου ἐγένετο κυρίως ἡ ἐφετεινὴ ἀνασκαφή.

Ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς «Πνυκός» ἀνεσκάφη μεγάλη τάφος παράλληλος πρὸς τὰς πέρυσιν ἀνασκαφείσας καὶ χωροῦσα ἀπὸ τοῦ κολοσσαίου ἀναλήμματος πρὸς τὸ κέντρον τοῦ χώρου. Καὶ ἐν ταύτῃ κατεφάνη σαφῶς ὁ τρόπος τῆς ἐπιχώσεως διὰ γωμάτων ἀλλαχόθεν μετακομισθέντων. Ἡ ἐπιχώσις χωρεῖ ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ (νοτίου) μέρους τοῦ χώρου πρὸς τὰ ἔξω, ἀποτελουμένη ἐκ κατωφερικῶν στρωμάτων. Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως ταύτης εὐρέθησαν καὶ ἐφέτος τεμάχια μελαμβάφῶν ἀγγείων τοῦ 4^{ου} αἰῶνος ἢ καὶ ὑστερωτέρων, καὶ δύο ληκύθια, ὧν τὸ σῶμα ἀποτελεῖται ἐκ πηλίνων μορφῶν (νεανίσκος παρὰ στήλην, ἐφεδρισμός).

Ἡ συνέχεια τοῦ παλαιότερου ἀναλήμματος ἦτο κατεστραμμένη ἐν τῇ τάφῳ ταύτῃ, εὐρέθησαν ὅμως ἐπὶ τῆς θέσεως τούτου πολλοὶ μεγάλοι λίθοι ἐκ τούτου πιθανώτατα προερχόμενοι, διεκρίθη δ' ἐν τῇ τάφῳ ταύτῃ καὶ τὸ στρώμα, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ παλαιότερον ἀνάλημα, χωριζόμενον σαφῶς ἀπὸ τῆς λοιπῆς ἐπιχώσεως. Ἐν τούτῳ δυστυχῶς δὲν εὐρέθησαν καὶ ἐφέτος σημεῖα μαρτυροῦντα περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ παλαιότερου ἀναλήμματος.

Ἐσκάφη πρὸς τούτοις χάνδαξ ἀρκετὰ εὐρύς παρὰ τὸ δυσμικὸν ἡμισυ τῆς τομῆς τοῦ βράχου μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ βράχου· ὁ χάνδαξ οὗτος ἐξηκολούθησεν εἶτα καὶ

πρὸς βορρᾶν παραλλήλως πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ χώρου τομὴν τοῦ βράχου, ὠρύχθησαν δὲ καὶ δύο φρεατοειδεῖς λάκκοι ἐντὸς ἐπιχώσεως οὐχὶ πολὺ μακρὰν τῆς κατατομῆς, ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου, μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ βράχου.

Ἐκ τῶν σκαφῶν τούτων ἀπεδείχθη, ὅτι ὅλη ἡ ἐπιχώσις τοῦ ἐπιπέδου εἶνε τεχνητὴ καὶ σύγχρονος πρὸς τὴν ὀπισθεν τοῦ κολοσσαίου ἀναλήμματος ἐπιχώσιν. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ βράχου, ἡ κάτωθεν τῆς ἐπιχώσεως ταύτης, εἶνε κατὰ τὰ ὑψηλότερα μέρη τὰ πρὸς τὴν κατατομὴν ὠμαλισμένη. Ὠμαλισμένη εἶνε πρὸς τούτοις κατὰ τὰ ὑψηλότερα μέρη καὶ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ βράχου κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τοῦ χώρου.

Αἱ ὑπάρχουσαι ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ ἥμισυος τῆς κατατομῆς τρεῖς βαθμιῶδες δὲν συνεχίζονται ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως, ἀλλὰ φθάνουσι μόνον μέχρις αὐτῆς, ἐξ οὗ καθίσταται βέβαιον, ὅτι αὗται δὲν εἶνε σύγχρονοι πρὸς τὴν μεγάλην ἐργασίαν τῆς τομῆς τοῦ βράχου, ἀλλ' ἐλαξεύθησαν ὑστερώτερα, ὅτε ἐπεχώσθη τὸ ἐπίπεδον.

Ἐξητάσθη πρὸς τούτοις καὶ ὁ χώρος ἄνωθεν τοῦ δυτικοῦ ἥμισυος τῆς κατατομῆς, ὅπου μένουσιν εἰσέτι ἐπὶ τόπου δύο κολοσσαῖοι λίθοι, λείψανα τείχους ἀποκλείοντος ἐκ νότου τὴν «Πνύκα», εὑρέθησαν δὲ καὶ ἴχνη τῆς γενομένης κατὰ μέρη ἰσοπεδώσεως τοῦ βράχου πρὸς ἐπίθεσιν τῶν λίθων τοῦ τείχους τούτου διὰ τὴν πρὸς Ἄν. συνέχειαν αὐτοῦ μέχρι σχεδὸν τῆς θέσεως τοῦ βωμοῦ.

Δυστυχῶς καὶ διὰ τῶν ἐφετεινῶν ἀνασκαφῶν δὲν ἐξάγονται σαφῆ συμπεράσματα περὶ τῆς διαρρυθμίσεως καὶ πρὸ πάντων τοῦ προορισμοῦ τοῦ χώρου. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ παλαιότερου ἀναλήμματος φαίνεται, ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐπιπέδου κατὰ τὸ νότιον ἥμισυ ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς ὠμαλισμένης ἐπιφανείας τοῦ βράχου, μόνον δὲ τὸ βό-

ρειον ἡμισυ ἦτο ἐπιχεχασμένον καὶ συνεκρατεῖτο διὰ τοῦ ἀναλήμματος. Τὸ ἐπίπεδον ἦτο καὶ τότε ἡμικυκλικόν, εἶχεν ὡς κέντρον τὸν βωμόν, ἢ δ' ἐπιφάνεια αὐτοῦ ἔβαι-
νεν ἐλαφρῶς κατωφερικὴ πρὸς τὸ ἀνάλημμα.

Ὅτε ὠκοδομήθη τὸ νεώτερον κολοσσαῖον ἀνάλημμα, ὁ χῶρος ὑψώθη δι' ἐπιχώσεως κατὰ πολλὰ μέτρα, τότε δὲ διεσκευάσθη θεατροειδῶς, τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ βαι-
νούσης ἀντιστρόφως ἀνωφερικῶς ἐκ τοῦ κεντρικοῦ βωμοῦ πρὸς τὴν περιφέρειαν.

Ἐσκάφη πρὸς τούτοις ὀλίγος χῶρος μέτρα τινα ΒΑ τοῦ κολοσσαίου ἀναλήμματος πλησίον τῆς λεωφόρου Ἰεροπόλεως καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἀνεκαλύφθησαν οἰκή-
ματα λελαξευμένα ἐν τῷ βράχῳ Ἑλληνιστικῶν χρόνων καὶ μία περιέργως δεξαμενὴ ὁμοίως ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένη.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ. Δ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ